

Concept en praktijk van een leefbaar loon

Inleiding

Een leefbaar loon is gedefinieerd als ‘een inkomen dat een werknemer een elementaire maar sociaal aanvaardbare levensstandaard biedt’ (Living Wage Commission, Verenigd Koninkrijk). Sinds de jaren ‘90 zijn er campagnes gevoerd om loonsverhogingen voor laagbetaalden te verkrijgen. In het kader van deze initiatieven wordt berekend welk inkomen nodig is om een basislevensstandaard te bereiken, rekening houdend met de bestaande niveaus van overheidsuitkeringen. Dit gebeurt meestal op basis van de inbreng van representatieve burgers via focusgroepen, waarbij gebruik wordt gemaakt van de methoden die worden gehanteerd bij onderzoek naar de minimuminkomensnorm. Deze inspanningen zijn bedoeld om een maatschappelijke consensus weer te geven over de ‘korf van goederen en diensten’ die elk huishouden koopt. Bij de berekening hiervan liggen de leefbare lonen stevast hoger dan het wettelijk minimumloon.

Tot op heden zijn de belangrijkste campagnes voor een leefbaar loon gevoerd in een klein aantal Engelstalige landen met een vrijmarkteconomie. Het verst uitgewerkte initiatief in Europa bestaat in het Verenigd Koninkrijk, waar meer dan 4 000 werkgevers door de Living Wage Foundation zijn erkend. Deze werkgevers beloven al hun werknemers - ook de arbeidscontractanten die regelmatig in hun vestiging komen werken - een leefbaar loon te betalen, wat 26% hoger ligt dan het wettelijke minimum voor werknemers in Londen.

Beleidscontext

De campagnes voor een leefbaar loon willen er de aandacht op vestigen dat mensen die het wettelijke minimuminkomen verdienen hier niet mee rondkomen. De meeste EU-lidstaten (22) hebben een wettelijk minimumloon ingevoerd en dit wordt door beleidsmakers en het grote publiek als een nuttige maatregel beschouwd. In toenemende mate wordt aanvaard dat het wettelijke minimumloon, indien dit behoedzaam wordt beheerd,

weinig of geen van de negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid heeft zoals deze in de traditionele economische theorie worden voorspeld. Zo is na de invoering van een wettelijk minimumloon in 2015 de werkloosheid in Duitsland verder gedaald nadat deze al laag was. Aangezien het wettelijk minimumloon echter op een voorzichtige manier wordt vastgesteld, is het vaak ontoereikend om een degelijke basislevensstandaard te bieden aan de personen die dit ontvangen. Daarom zijn er stemmen opgegaan om de loon- en inkomenssteun voor laagbetaalden te versterken, zoals blijkt uit de bepalingen inzake een ‘eerlijk loon’ die in 2017 zijn aangekondigd in het kader van de Europese pijler van sociale rechten. Het heeft er ook toe geleid dat de vakbonden meer interesse hebben gekregen in een beleid waarbij op EU-niveau nationale minimumlonen zouden worden ingesteld, hoewel de EU geen wettelijke bevoegdheden heeft op het gebied van lonen. De voorstanders van een leefbaar loon vinden dat er meer moet worden gedaan om de kloof tussen het minimumloon en een leefbaar loon te overbruggen.

Hoofdconclusies

- In vijf landen, waaronder twee huidige lidstaten, zijn er campagnes voor leefbare lonen waargenomen: het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Canada, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten. Het rapport geeft ook een overzicht van de lopende looncampagnes en beleidsdiscussies over ‘fatsoenlijke’ of leefbare lonen in een aantal andere landen, met name in de Midden- en Oost-Europese lidstaten.
- De huidige looncampagnes ontstaan vaak in steden met relatief hoge kosten van levensonderhoud - met name hoge huisvestingskosten - en waar het loon van de meeste werknemers geen gelijke tred heeft gehouden met de werkelijke kosten van levensonderhoud. In het Verenigd Koninkrijk hanteert de Living Wage Commission twee leefbare lonen: één loon voor het Verenigd Koninkrijk in het algemeen en een hoger loon voor Londen.

- Waar een leefbaar loon wordt vastgesteld, ligt dit steevast hoger dan het wettelijk minimumloon: in de genoemde voorbeelden tussen de 15 en de 80% hoger.
- Aan het leefbaar loon kan op verschillende manieren invulling worden gegeven. In de VS neemt het doorgaans de vorm aan een wettelijke verplichting voor bedrijven in een bepaalde stad of provincie om hun werknemers een vastgesteld leefbaar loon te betalen als deze bedrijven zich inschrijven op openbare aanbestedingen of overheidsgeld ontvangen. In andere landen neemt het leefbaar loon de vorm aan van een vrijwillige regeling die wordt toegepast door een organiserende stichting waarin meerdere partijen zijn vertegenwoordigd. Deze stichting kent bereidwillige werkgevers een erkenning toe, doet aan onderzoek over de materie en stelt het leefbaar loon op regelmatige basis bij.
- Voor beide vormen geldt dat slechts een klein deel van de werkgevers het leefbaar loon toepast, in tegenstelling tot het wettelijk minimumloon, dat wettelijk verplicht is voor alle werkgevers. Naar schatting heeft de succesvolle Britse campagne voor een leefbaar loon bij 120 000 à 150 000 werknemers tot een directe loonsverhoging geleid, wat minder dan 3% is van alle werknemers die minder verdienen dan het leefbaar loon. Andere werknemers hebben indirect baat gehad bij het leefbaar loon doordat dit als 'norm' wordt gehanteerd, wanneer het bijvoorbeeld bij loononderhandelingen wordt gebruikt als maatstaf of wanneer werknemers het aangeboden krijgen van werkgevers zonder keurmerk.
- Het minimumloon is slechts in een handvol landen toereikend om een werknemer zonder bijstand van de overheid boven de 'armoederisicodrempel' te brengen. Deze uitkeringen zijn de laatste generatie steeds belangrijker geworden voor het aanvullen van het lage inkomen van huishoudens in landen met een leefbaar loon, zoals het Verenigd Koninkrijk. Plannen om dergelijke uitkeringen te verlagen, zullen meer druk zetten op de lonen om de inkomensbehoeften van laagbetaalde gezinnen te dekken.
- Initiatieven rond een leefbaar loon hebben grote regionale verschillen in de kosten van levensonderhoud aan het licht gebracht, waarbij betaalbaarheid een bijzondere uitdaging vormt in grotere, grootstedelijke gebieden. Mogelijke beleidsreacties zouden kunnen bestaan in een premie bovenop de nationale loonminima voor gebieden met hoge kosten van levensonderhoud, vergelijkbaar met de Londense wegingspremie die het loonniveau in Londen voor veel werknemers in vooral de publieke sector verhoogt.
- Alle campagnes voor een leefbaar loon zijn gericht op de hoogte van het leefbaar loon, meestal een uurloon; maar er bestaat niet één leefbaar loon dat de inkomensbehoeften van werknemers met verschillende werktijden in verschillende soorten huishoudens in verschillende regio's kan dekken. Campagnes voor een leefbaar loon kunnen echter wel de grote inkomens- en loonverschillen in kaart brengen die nodig zijn voor een elementaire, maar aanvaardbare levensstandaard, en vormen een waardevolle alternatieve bron van gegevens voor officiële schattingen van de toereikendheid van het inkomen, uitgesplitst naar verschillende soorten huishoudens.
- Campagnes voor een leefbaar loon, hoewel deze gering in aantal zijn, hebben een effect gehad op de wettelijke minimumloonstelsels, met als belangrijkste voorbeeld de toezegging van de Britse regering om het wettelijk minimumloon voor personen van 25 jaar en ouder te vervangen door een 'nationaal leefbaar loon'. Verwacht wordt dat dit in 2020 60% van het mediane loon zal bedragen.
- Loonvloeren zijn eenvoudige beleidsmaatregelen en er mag niet worden verwacht dat zij alleen de problemen van armoede onder werkenden zullen oplossen. Deze zijn een aanvulling op collectieve onderhandelingen die in specifieke sectoren tot hogere lonen kunnen leiden. Huishoudens met een laag inkomen profiteren ook van een lagere personenbelasting, overheidssteun in de vorm van uitkeringen voor werkenden, huisvesting en kinderbijslag en andere vormen van gesubsidieerde openbare voorzieningen qua gezondheidszorg en onderwijs. Bij de berekening van leefbare lonen worden deze verschillende bijdragen aan het inkomen van het huishouden in aanmerking genomen en wordt gewezen op het belang van een geïntegreerd huisvestings-, arbeidsmarkt- en sociaalwelzijnsbeleid om een fatsoenlijke basislevensstandaard voor alle werkende huishoudens te waarborgen.

Beleidsadviezen

- In landen waar lage lonen en armoede onder werkenden vaak voorkomen, hebben initiatieven op het gebied van leefbare lonen het publieke debat over lage verloning verruimd.
- Bij leefbare lonen gaat het in de eerste plaats om de kosten van levensonderhoud en niet zozeer de kosten van arbeid. Campagnes voor een leefbaar loon ontstaan vaak op plaatsen waar de levensstandaard wordt bedreigd door stijgende kosten, vaak in een context van teruglopende sociale voorzieningen voor basisgoederen en -diensten, zoals huisvesting en kinderopvang.

Aanvullende informatie

Het rapport *Concept and practice of a living wage* (Concept en praktijk van een leefbaar loon) is beschikbaar op <https://eurofound.link/ef18064>

Onderzoeksleider: John Hurley

information@eurofound.europa.eu